

Trekvlinders in 1948

door

B. J. LEMPKE

(Negende jaarverslag)

(slot)

8. *Acherontia atropos* L. Immigranten werden gezien op 14 Juni (te Eefde), 1 Juli (Kortgene), 3 Juli (Bennekom), 19 Juli (Kortgene) en 27 Juli (Vinkeveen). Vanaf 18 Augustus tot 1 October vliegt de inheemse generatie, maar in zeer bescheiden aantal. Ook rupsen worden er slechts enkele gemeld. KUYTEN deelt mee, dat 1 September te Lienden een volwassen exemplaar werd gevonden op een akker, die met Caarsenaat bespoten was geweest. Natuurlijk zegt dit nog niet veel. Het dier kan toevallig op een gunstige plek gezeten hebben.

V i n d p l a a t s e n (alle stadia). N.B.: Nuenen, Hilvarenbeek, Waalwijk, Breda, Klundert. Zl.: Kapelle, Kortgene. Z.H.: Barendrecht, Rotterdam. N.H.: Aerdenhout, Heemstede, Haarlem, Purmer, Bussum, Naarden. Utr.: Vinkeveen, Eemnes, Zeist. Gdl.: Lienden, Bennekom, Apeldoorn, Eefde. Ov.: Zwolle, Gramsbergen. Dr.: Ruinen.

T o t a a l a a n t a l w a a r g e n o m e n e x x.: 14 vlinders, 13 rupsen, 1 pop.

9. *Herse convolvuli* L. 26 Juli werd een immigrant te Middellie gevangen. Misschien hoorde een ex., dat 25 Augustus op Vlieland aangetroffen werd, daar ook nog toe. In September werden een paar vlinders van de hier geboren generatie gezien, benevens enkele rupsen.

V i n d p l a a t s e n (alle stadia). Lbg.: Steyl. N.H.: Heemstede, Haarlem, Middellie. Gdl.: Arnhem. Fr.: Vlieland.

T o t a a l a a n t a l w a a r g e n o m e n e x x.: 7 vlinders, 3 rupsen.

10. *Macroglossum stellatarum* L. Ook bij deze soort kan het trekvlinderonderzoek een belangrijk succes boeken: de vaststelling van het feit, dat de imago in staat is een zachte Hollandse winter te overleven. Wanneer we echter denken aan het grote aantal individuen, dat in de herfst van 1947 hier te lande aanwezig was, dan blijkt wel, dat het allergrootste deel daarvan te gronde gegaan is (als het tenminste niet wegtrok, wat evenwel nog nergens in het buitenland geconstateerd is). Geen wonder dan ook, dat na een zwak *stellatarum*-jaar geen enkele overwintering in Nederland vermeld wordt!

Zekere overwintersaars zijn de volgende: 10 Januari een ex. te Zutphen in huis, dat 31-I verdween; 11 Jan. een ex. te Goor; 14 Jan. een ex. te Sint Michielsgestel, dat tot 20-I leefde; 17 Jan. een ex. te Wageningen; 8 Febr. een ex. te Sittard, dat begin Maart werd vrij gelaten; 14 Febr. een ex. te Goes, dat wild tegen de ruiten van de keurmeesterskamer van de Keuringsdienst vloog en, na opgevangen te zijn, naar buiten vrij gelaten werd; op dezelfde datum 2 dode exx. te Sint Michielsgestel binnen gevonden; 28 Febr. een ex. te Den Haag; 5 Maart een ex. te Limmel; 25 Maart een ex. te Wageningen; 26 Maart een ex. te Vaals; 29 Maart te Vaals, Amerongen, Oegstgeest en Bloemendaal telkens 1 ex.; 30 Maart een ex. te Almelo. Hoogstwaarschijnlijk ook de in April geobserveerde *stellatarums*: 11 April een ex. te Vaals; 12 April een ex. te Akkrum; 18 April drie (!) exx. te Zaandam, 1 ex. te Zeist; 20 April een ex. te Aerdenhout.

Wat van de Mei-waarnemingen betrekking heeft op overwintersaars,

en wat op immigranten, is niet uit te maken. Het betreft 11 exx., verdeeld over even zoveel plaatsen en over 9 data. De overwinteraars, hoe interessant op zich zelf ook, bederven het beeld van de immigratie dit keer natuurlijk volkomen! In Juni blijft de vlinder schaars (13 waarnemingen), in Juli stijgt het aantal tot 34, wat in elk geval duidelijk op import wijst. In Augustus is de vlinder verre van gewoon („top” op 9-VIII met 9 exx.!) en in September is het totaal aantal waargenomen dieren al weer gedaald tot 14. October blijft nadruppelen met hier en daar een waarneming, tot op 23-X het laatste ex. te Heemstede gezien wordt. Uit dit korte overzicht blijkt overduidelijk een tweede feit: een normale Hollandse zomer is voor *stellatarum* zeer beslist ongunstig!

Bijzondere opmerkingen. In de zomermaanden werd in de vier Noordelijke provincies geen enkel ex. opgemerkt. Rupsenvondsten werden nergens uit het land gemeld.

Bloemenbezoek. Behalve de gewone zomerbloemen (die dit maal in de rapporten echter slechts sporadisch vermeld werden) prijken nu natuurlijk namen op het lijstje, die we daar anders nooit op aantreffen: Hyacint, Chionodoxa, Crocus, bloeiende wilg, perzikbloesem en Aubrietia.

Totaal aantal waarnemingen: 146.

11. *Celerio euphorbiae* L. 12 Mei kwam te Babberich een vers ex. op licht. 15 Mei zag VAN ELDIK een ex. in zijn tuin te Den Haag vliegen, doch kon het niet bemachtigen, zodat verwarring met *Celerio gallii* Rott. mogelijk blijft. 1 Aug. kwamen te Babberich 3 exx. uit poppen van Sept. 1947! (ELFRINK).

Het aantal rupsen zank in het niet vergeleken bij dat van 1947. SCHOLTEN zag in de omgeving van Lobith maar enkele exx., ELFRINK een paar bij Babberich. 3 October vond WILMINK een bijna volwassen rups bij de Bijland (bij Tolkamer), die 14 dagen later verpopte. Hieruit blijkt, dat ook in onze normale zomers vlinders van een tweede generatie voorkomen.

12. *Lithosia quadra* L. Op 6 Juni werd een ex. te Cottessen bij Epen gezien, op 1 Aug. een ♂ bij Heemskerk en op 24 Aug. een ex. bij Arnhem, zodat de totale oogst slechts drie exx. bedraagt!

13. *Spaelotis ravida* Schiff. (*obscura* Brahm). Eindelijk verschijnt deze uil in het trekverslag! Het is de eerste maal, sinds het onderzoek begonnen werd. Toch geloof ik niet, dat we met een trekker in de beperkte zin van het woord te doen hebben, eerder met een zwerver, een „casual wanderer” in de terminologie der Engelsen, al is er waarschijnlijk geen scherpe grens tussen deze beide groepen.

In totaal werden 5 exx. gevangen, alle te Sint Michielsgestel (op 3, 11, 21, 23 en 24 Juli). Het blijft vooral in het Zuiden zaak, verder op de vlinder te letten.

14. *Peridroma saucia* Hb. Op 9 Augustus werd een ex. te Zaandam gevangen, alle andere dieren werden in September gezien (van 8 tot 20-IX), en natuurlijk in gering aantal. Het hoogste dagtotaal was 3 exx.!

Vindplaatsen. Lbg.: Heel. N.H.: Zaandam, Middelie. Gdl.: Arnhem. Ov.: Platvoet. Dr.: Paterswolde.

Totaal aantal waargenomen exx.: 19.

15. *Leucania l. album* L. Op 26 Juni werden 4 exx. te Lobith gevangen (SCHOLTEN), terwijl WILMINK op 23 September een ♂ te Zutfen bemachtigde, zodat het jaartotaal 5 exx. bedraagt.

16. *Leucania albipuncta* F. (ten Noorden der grote rivieren). Het totaal-aantal was wel wat kleiner dan in 1947, maar scheelde toch niet zoveel als bij de meeste andere soorten. Op vele vindplaatsen wist de vlinder zich te handhaven. Er was echter geen spoor van een derde generatie! De eerste vloog van 13 Mei tot 13 Juni, de tweede van 19 Juli tot 11 September.

V i n d p l a a t s e n. Z.H. : Vlaardingen. N.H. : Aerdenhout, Castrium, Zaandam, Kortenhoef, Hilversum. Utr. : Zeist, Amerongen. Gdl. : Twello, Arnhem, Zutphen, Eefde, Gorssel. Ov. : Almelo.

T o t a a l a a n t a l w a a r g e n o m e n e x x. : 45.

17. *Xylena exsoleta* L. In April werd 1 overwinterd ex. te Aerdenhout gevangen (VAN WISSELINGH).

18. *Plusia gamma* L. Een zeer afgevlagen ex. werd 28 Maart te Heemstede gezien, gevolgd door twee op 15 April en nog één op 17 April. Mogelijk was het eerste een dier, dat hier overwinterd heeft. (Deze 3 data zijn niet in het diagram, fig. 4, opgenomen.)

6 Mei begint de eigenlijke binnenkomst van de immigranten, aanvankelijk steeds in bescheiden aantal, tot dit aan het eind van de eerste Junidecade plotseling begint op te lopen, om op 13-VI zelfs een top van 118 exx. te bereiken. Ongetwijfeld heeft er dan ook een vrij sterke immigratie plaats gehad, die evenwel nergens zulke desastreuse gevolgen had als in 1946.

Na 13 Juni zakt het aantal weer snel en aan het eind van de maand is de vlinder zelfs schaars geworden. Pas tegen het einde van Juli loopt het dagtotaal opnieuw behoorlijk op, wat vooral te danken is aan het vrij sterke optreden van de vlinder in de omgeving van Ede. Ongetwijfeld vliegt dan de eerste Nederlandse generatie. Toch was die over het algemeen verre van gewoon. In Dwingelo bijv., waar ik de eerste 2 weken van Augustus regelmatig de bloeiende dophei inspecteerde, zag ik in totaal slechts 3 exx.! Het diagram laat trouwens duidelijk zien, dat de top van deze generatie (95 exx. op 25 Juli) nog onder die van de immigranten ligt!

Omstreeks half Augustus begint weer een lichte stijging, eerst nauwelijks merkbaar, maar tegen het eind van de maand schiet de curve plotseling steil omhoog om op 10 September de top te bereiken met maar liefst 440 exx. Toch was ook nu weer de sterke toename tamelijk lokaal: het midden van Limburg, de omgeving van Ede en wat later ook de Achterhoek. Het meest voor de hand liggend lijkt me, dat we hier voor een deel met een nieuwe immigratie te doen hebben. Nergens immers wordt enige schade gemeld door grote hoeveelheden *gamma*-rupsen. En die hadden toch aanwezig moeten zijn om zo'n voorraad vlinders te kunnen opleveren! Eigenaardig is ook, dat na het bereiken van de top de curve onmiddellijk en zeer steil daalt: 14 September is het dagtotaal nog maar 71, 26 September 46, 9 October 22, 16 October 10. Daarna worden nog slechts sporadisch *gamma*'s opgemerkt, tot 23 November de laatste 2 vlinders gezien worden, een vers ex. te Amsterdam, en een ex. te Zeist, rustend op een boomstam, een nogal vreemde rustplaats voor deze soort.

[Noot bij de correctie: 5 Dec. vond J. LUCAS nog een mooi ex. te Rotterdam!]

Er zijn natuurlijk minstens 2 Nederlandse generaties geweest en nog laat in het jaar kwamen vlinders uit de pop, bijv. 9 Octr. te Amsterdam

en vooral 8 November te Nuenen. Bij de late dieren waren ook dikwijls zeer verse.

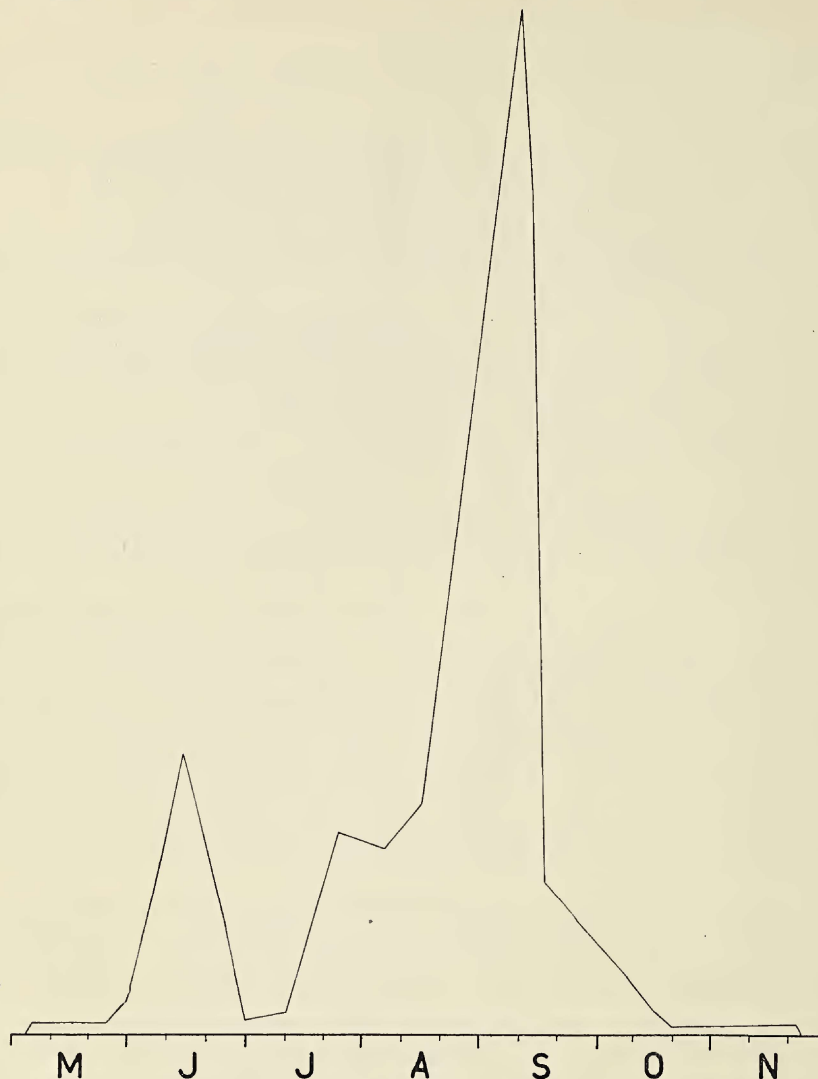

Fig. 4. Diagram van de vluchten van *Plusia gamma* L. in 1948.

Bijzondere opmerkingen. 9 September schreef Broeder ANTONIUS te Steyl: „Vliegt momenteel bij honderden (gave exemplaren)”. MORRIEN: „Laatste week van Augustus en eerste weken van September massaal te Ede”. WILMINK: „Verloonde een merkwaardige opbloei in de eerste week van September”. VAN WISSELINGH: „Te Aerdenhout begin September vrij talrijk, later minder; in Juli in Zuid-Limburg geregeld, maar niet in aantal”. POSTEMA (Didam): „Weinig opgemerkt”.

Bloem waarnemingen. Verschillende medewerkers noteerden de bloemen, die door de vlinder bezocht werden. Het zijn: anjelier,

avondkoekoeksbloem, *Dielytra formosa* Walp., jasmijn, *Petunia*, welriekende tabak, *Phacelia*, slangenkruid, *Salvia officinalis* L., lavendel, kamperfoelie, *Dahlia*, knoopkruid en *Tagetes*.

Totaal aantal waarnemingen: 6810.

19. *Nycterosea obstipata* F. (*fluviata* Hb.). Te Twello werd 8 Juni een ♀ gevangen, een tweede ex. 22 Augustus te Aerdenhout.

Conclusie. Een middelmatig jaar voor trekvlinders. Maar zowel voor *Vanessa atalanta* L. als voor *Plusia gamma* L. overtreffen de Nederlandse totaalstellingen nog de Britse! (resp. 3090 en 4000; DANNREUTHER, 1949, *Entomologist* 82 : 74).

Summary.

The ninth report for migrating Macrolepidoptera in Holland (for the year 1948) mentions the following particulars :

1. *Pontia daplidice* L. 71 specimens, owing to local successful wintering of the chrysalids in nature. In the summermonths hardly any new immigration.

2. *Leptidea sinapis* L. Only 1 specimen.

3. *Colias hyale* L. In many localities caterpillars have safely wintered in small numbers. The summer flight was weak and often completely failed in localities, where the spring generation had been observed. Decidedly unfavourable season for the species. See diagram, fig. 1.

4. *Colias croceus* Fourcroy. The total number of specimens observed only amounted to 36 !

5. *Vanessa atalanta* L. Moderate, but 2 Dutch generations, the second rather weak. See diagram, fig. 2. The total number recorded surpasses that of the British Isles !

6. *Vanessa cardui* L. Scarce.

7. *Issoria lathonia* L. Less common than in 1947, but again 3 generations. The third locally in good numbers. See diagram, fig. 3.

8. *Acherontia atropos* L. Scarce : 14 moths + 12 caterpillars + 1 chrysalis.

9. *Herse convolvuli* L. Very scarce : 7 moths + 3 caterpillars.

10. *Macroglossum stellatarum* L. Several observations of moths, which have safely wintered, in January, February, March, and probably also April. Immigration and summer flights extremely weak. Unfavourable season for the species.

11. *Celerio euphorbiae* L. A few caterpillars.

12. *Lithosia quadra* L. Only 3 moths.

13. *Spaelotis ravida* Schiff. (*obscura* Brahm). Probably not a true migrant, but a casual wanderer. The first time, however, that the species was observed since the investigation of migrants started in Holland (1940), 5 specimens.

14. *Peridroma saucia* Hb. Only 16 moths.

15. *Leucania l. album* L. Only 6 moths.

16. *Leucania albipuncta* F. (north of the Rhine). About of the same strength as in 1947, but only 2 generations.

17. *Xylena exsoleta* L. 1 specimen observed.

18. *Plusia gamma* L. There must have been a rather strong immigration, as is shown by the diagram, fig. 4. Top on 13 June with 118 specimens. The summer flights were on the whole not strong, but at the

end of August and the beginning of September there were some localities in the eastern part of the country, where the moth was numerous or very numerous (top on 14 Sept. with 440 specimens). Certainly 2 Dutch generations. Moderate, though the total number exceeds that of the British Isles. No damage of caterpillars.

19. *Nycterosea obstipata* F. Two specimens.

Very moderate season for migrants. The summer weather was practically normal for Holland: rather cool and many days with rain. This weather is decidedly unfavourable for the rarer migrants, also for the two *Colias* species and *Macroglossum stellatarum* L.

The diagrams are drawn on the same scale as those of 1947 (see Ent. Ber. 12: 305, 316, 1948—1949).

Addenda

16. *Leucania l. album* L. Nijmegen, 16 Sept. (VERHAAK). Jaartotaal: 6 exx.

20. *Laphygma exigua* Hb. 1 ex. op licht te Ede op 17 Aug. (HUISMAN). Amsterdam-Z. 2, Oude IJselstraat 12III, Mei 1949.

Nomenclatuur. 1. Professor ROEPKE is blijkbaar van mening, dat de familienaam afgeleid moet worden van de oudste genusnaam in die familie. Zie Ent. Ber. 12 (289): 372 no. 3 en (292): 419 no. 10. Dit is echter niet noodzakelijk. Zie Bull. Zool. Nomencl. 1 (3): 35 (1943): „THE COMMISSION agreed to render an *Opinion*:

(1) laying it down that Article 4 of the Code does not require that the oldest generic name in the family or subfamily concerned must be taken as the type genus of the family or subfamily”.

Dit besluit werd genomen op het Twaalfde Internationale Zoölogische Congres te Lissabon in September 1935. Inmiddels verscheen hierover *Opinion 141* („On the principles to be observed in interpreting Article 4 of the International Code relating to the naming of families and subfamilies”). Noch de naam *Ipidae*, noch de naam *Lymantriidae* behoeft om de door Prof. ROEPKE aangegeven redenen dus te vervallen.

2. De genusnaam *Olethreutes* Hb. Het Tentamen van HÜBNER is ongeldig verklaard. Daaruit volgt, dat alle nieuwe door de auteur daarin gebruikte namen eveneens als niet gepubliceerd beschouwd moeten worden. Zij kunnen dus nooit een later gepubliceerde naam tot een homoniem maken. De publicatie van de naam *Olethreutes* door HÜBNER in een van zijn latere geschriften is dan ook ongetwijfeld geldig.

Op de punten 9 en 10 (eerste helft) hoop ik later terug te komen.
— Lpk.

Hemistola chrysoprasaria Esp. Op 29 Juli 1949 was ik zo gelukkig te Eefde een ♀ van deze groene Geometride te vangen. Door deze vangst wordt het hiaat tussen Nijmegen en Colmschate-Twello een flink stuk verkleind.

K. LEMS, Kon. Wilhelminalaan 36, Leidsendam.